

УДК 784.9:534.41

Гмиріна С.В.,

старший викладач кафедри академічного та естрадного вокалу

Інституту мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка

ВПЛИВ ВОКАЛЬНО-ТЕХНІЧНИХ ВПРАВ ДЛЯ СОЛІСТІВ-ВОКАЛІСТІВ НА ПРОЦЕС ЗВУКОУТВОРЕННЯ

У статті розкрито зміст роботи над вокально-технічними вправами у класі сольного співу, проаналізовано методи формування у студентів вокальної техніки, визначено роль вправ у професійній підготовці майбутніх солістів-вокалістів.

Ключові слова: вокально-технічні вправи, вокальна техніка, співацьке дихання, резонатори, робочий діапазон, артикуляційний апарат.

Процес звукоутворення є найважливішою складовою роботи над постановкою голосу зі студентом-вокалістом у класі сольного співу. Робота над звукоутворенням може тривати протягом усього навчання вокаліста у вищому навчальному закладі. Ця проблема розглядалася науковцями та видатними майстрами-вокалістами, але й сьогодні вона є найважливішою як для студентів-вокалістів, так і для викладачів вокалу.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблемам академічної постановки голосу присвячено роботи Дж. Бара Карачоло, Ж. Допре, М. Гарсія, К. Еверарді, Ф. Ламперті, Дж. Лаурі-Вольпі, Г. Нісан-Саломан та інших зарубіжних педагогів. Технологію естрадного співу досліджували Н. Дрожжина, О. Кліп, В. Ємельянов, М. Попков, К. Лінклейтер, С. Ріггс та інші. Проте теоретичні основи роботи над вокальними вправами у класі сольного співу ще недостатньо досліджені, що й визначило завдання цієї статті.

Мета і завдання статті — розкрити значення вокально-технічних вправ у професійній підготовці студентів та формуванні навичок звукоутворення.

Виклад основного матеріалу. У вищих мистецьких навчальних закладах відкриваються кафедри естрадного вокалу, що потребує відповідного теоретичного й методичного забезпечення. Потреба дослідження музикознавцями-теоретиками проблем естрадної

музики, аналізу її виконання, безперечно, є актуальною. А робота педагогів, які здійснюють професійну підготовку естрадних співаків, потребує обміну досвідом та узагальнення науково-методичної інформації. Відсутність літератури з цієї проблеми змусила нас звернутися до теми, яка змогла хоча б частково задовольнити потреби артистів естради та педагогів-вокалістів.

Опанування студентами естрадного вокалу в першу чергу починається із знайомства з музичними стилями естради і джазу. Це знайомство й виховання естрадної манери звуковидобування та методика постановки співацького голосу — процеси, що йдуть паралельно і є взаємодоповнюючими. У своїй педагогічній практиці ми найчастіше зустрічаємо студентів, які починають вивчати естрадну музику і займатися постановкою голосу одночасно. Для того щоб процес навчання естрадного вокалу був ефективним, необхідно розвинути основні співацькі навички — опанувати вдих, плавне звуковедення, резонатори, зміцнити верхній і нижній регістр співацького діапазону, домагатися сили й польотності звуку, активізувати артикуляційний апарат.

Особливе місце у навчально-виховному процесі належить розвитку функціонального вокального слуху. Слух вокаліста — це комплекс психічних та інтелектуальних здатностей сприймати, осмислювати і відтворювати багатозначні звукові враження, орієнтуючись на висотні й ладові співвідношення звуків, темброву належність, метроритмічну організованість, ритмічні послідовності й комбінації, динамічні відтінки та їх розвиток, гармонічні засоби та процеси, структуру творів музичного мистецтва, а також здатність зберігати у своїй свідомості музичну інформацію, необхідну для професійної діяльності. Так само, як і голос вокаліста, слух слід виховувати.

Професійний слух музиканта-вокаліста — це комплекс багатьох здатностей. Він містить у собі слух інтонаційно-ладовий, інтервальний, гармонічний, ритмічний, поліфонічний, внутрішній, а також музичну пам'ять. Усі ці здатності надзвичайно важливі для вокаліста.

Оскільки постановка голосу — це процес одночасного й взаємозалежного виховання слухових і м'язових співацьких навичок, для вироблення певних навичок та умовних рефлексів, то найважливішим методом є рухово-моторний. Це метод, при якому всі

елементи музичної лексики проспівуються кілька разів для набуття необхідної вокальної техніки. Тому тільки практика, що виробляє умовні рефлекси, приводить до майстерності, культури й високої кваліфікації вокаліста.

Розглянемо основні моменти роботи над розвитком співацького голосу та принципи, якими ми керуємось у своїй педагогічній діяльності.

Робота в класі зі студентами над вокально-технічними вправами має велике значення у вихованні соліста-вокаліста. На них (вправи) покладене значне навантаження щодо виховання вокально-слухових і технічно-виконавських навичок (практичні прийоми естрадного звуковидобування тощо). Вправи загострюють музичний слух, пам'ять, зосереджують увагу на конкретних елементах музичної мови, розбудовують м'язову пам'ять. Працюючи над кожною запропонованою вправою, ми розуміємо, що ця вокально-технічна вправа відповідає обраній темі і є квінтесенцією певного елемента вокальної техніки.

Вправи на дихання допоможуть студентові усвідомити ті механізми, які беруть участь і в співацькому процесі. Якщо ми в керуванні голосом будемо використовувати їх, то співати стане набагато легше. У контексті нашої статті під «голосовим механізмом» ми розуміємо системну, функціональну роботу всього голосового апарату співака.

Вправи на дихання дуже важливі як для починаючих вокалістів, так і для тих, хто продовжує займатися естрадно-джазовим співом. Усе починається із вдиху. Вдих має бути спокійним, без ривка і затримки. М'язи повинні звикнути до гнучкої і пластичної роботи. Вдих краще робити мішаний: і носом, і ледве відкритим ротом. У процесі роботи над вокально-технічними вправами потрібно стежити, щоб плечі під час вдиху не піднімались і не напружувались.

При виконанні дихальних вправ через гіпервентиляцію можливе легке запаморочення. Не слід цього боятися, просто під час виконання цих вправ треба частіше робити паузи та відпочивати.

Одним з важливих факторів, які суттєво впливають на якість звуку у процесі звукоутворення, є вміння користуватися резонаторами. Це показник професіоналізму естрадного вокаліста. Резонатори поділяються на дві основні групи. До грудних, або ниж-

ніх, відносяться всі резонатори, що розташовані нижче голосових зв'язок. До головних, або верхніх, — ті, що перебувають вище голосових зв'язок.

Роль резонаторів як індикаторів правильного звукоутворення дуже велика, оскільки при змішуванні грудного й головного регістрів (а це невідмінна умова рівного звучання голосу на всіх ділянках діапазону) співак відчуває і грудне і головне резонування. Визначення регістру, дане у 1847 р. М. Гарсія, і дотепер не зазнало істотних змін. Сучасні дослідники, зокрема Л. Дмитрієв, визначають регістр як ряд звуків, що звучать однорідно і виконуються «одним фізіологічним механізмом» [2, 43].

Метод резонаторно-слухових відчуттів, що є давнім і найпоширенішим, заснований на багатовіковому досвіді співаків і педагогів вокалу. Тому обсяг емпіричних спостережень з цього питання є досить великим. Перші трактати, у яких є відомості про природу регістрів, написані ще в середні віки: «Ієронім Моравський (XII ст.) говорив про небажану зміну регістрів у співі — грудний голос не повинен чергуватися з головним. Спів потрібно починати, на його думку, із середніх нот і зберігати єдність тембру на всьому діапазоні» [1, 3].

Одна із відмінностей естрадного голосу від академічного полягає у принципі звукоутворення. В естрадного співака звук відкритий, а в академічного — прикритий. На слух це сприймається як відмінність у тембровому забарвленні звуку, що, у свою чергу, пояснюється низкою факторів. Так, в естрадних співаків зв'язки зникаються більш щільно, ніж у співаків академічних. Якщо зіставити цей факт із даними В. Чапліна, згідно з якими «регістрові переходи визначаються щільністю змикання зв'язок» [3, 59], стане зрозумілим, чому грудний регістр у естрадних голосів досягає більш високих звуків, ніж у академічних.

Великий діапазон грудного регістру та інтенсивне використання грудного резонатора, що надає естрадним голосам особливої повноти звучання, супроводжується характерним для естрадних голосів високим підзв'язковим тиском, що зумовлює насиченість тембру високими обертонами, які забезпечують польотність звуку.

Під час роботи з вокалістами-естрадниками ми пропонуємо вправи для вироблення прийому, який називають «співом у мовній позиції», коли гортань перебуває у такому положенні, як під

час мови. Засвоєння цього прийому співу дає змогу користуватися голосом так само комфортно, як це робиться під час розмови. Незалежно від регістру й гучності, рот і горло поводяться однаково, ваш тембр і слова завжди будуть видаватися природними.

При виконанні таких вправ губи мають вібрувати якомога більш вільно й рівномірно. Усю роботу виконує повітря. Губи, як і всі інші м'язи обличчя й горла, розслаблені. Чим повільнішою буде швидкість вібрації губ, тим краще. Головне, щоб губи були вільними і розслабленими, а звук — злитим. Складність цих вправ полягає в уривчастості звучання. При опрацюванні таких вправ вокаліст повинен звикнути до переносу, відчуття резонансу. У нижній частині діапазону здається, що голос іде прямо з рота, тоді як у верхньому регістрі голос нібито йде усе далі й далі від м'якого піднебіння. Складається відчуття, що звукові хвилі, які йдуть від зв'язок, активізують резонансні порожнини.

Правильне звукоутворення досягається шляхом пошуку відчуттів резонансу: «Педагог пропонує учневі на грудній ділянці діапазону шукати головне резонування, а на верхній — не відкривати, не знімати звук із грудного звучання. Ці резонаторні відчуття є наслідком відповідного типу роботи гортані. Тому за допомогою такого контролю може бути розвинений потрібний характер роботи голосових зв'язок» [3, 57–58].

Деякі вправи рекомендовано виконувати вібрацією губами. Бажано, щоб мелодична побудова вправи складалася із розгорнутого тризвуку на півтори октави вгору та домінантного терцквартакорду вниз, що викликає додаткові інтонаційні труднощі. На одному неперервному диханні широкий хід вгору з активізацією артикуляційного апарату дає можливість з'єднати нижній, середній та верхній регістри, що під час роботи над постановкою голосу є найважливішим завданням для усіх вокалістів. Голосові м'язи повинні бути досить вільні, щоб упоратися з більш широкими стрибками. Кожний звук повинен виконуватися чисто і ясно, не «переповзачучи» від одного звуку до іншого. Іноді при переході до більш високого звуку корисно уявити перехід до більш низького або рівного за висотою. Це допоможе уникнути «сповзаня».

Є вправи, які виконуються вібрацією губами та треллю язиком. Якщо студент може виконати запропоновані у вправах пасажі губами й треллю язиком, це означає, що зовнішні м'язи не заважають

працювати його гортані, а також те, що коли вокаліст співає усе вище й вище, їх вібруюча ділянка коротшає. Крім того, він використовує саме ту кількість повітря, яка необхідна для підтримки цих вібрацій.

Дуже серйозною проблемою студентів-вокалістів є гунявий звук. Задля її вирішення рекомендовано використовувати вправи для укріплення верхньої частини гортані і зосередитися на роботі з м'язами, розташованими над гортанню, які піднімають її нагору. Піднята гортань розтягується, при цьому зв'язки стають тоншими, що уможливорює їхній перехід до укороченого стану, необхідного для виконання високих нот.

У процесі звукоутворення важливу увагу треба приділяти роботі нижньої частини гортані. У ній задіяні м'язи, які опускають гортань униз. Вони також змушують зв'язки тоншати й коротшати. Тільки це відбувається при опущеній гортані, коли вона розташовується нижче, ніж у розмовній позиції. Однак це положення ближче до неї, ніж піднята гортань.

Висновки. Отже, процес звукоутворення є найважливішою частиною роботи над постановкою голосу зі студентом-вокалістом у класі сольного співу. Робота над звукоутворенням може тривати впродовж усього навчання вокаліста у навчальному закладі і творчого життя артиста-вокаліста. Виховання естрадної манери звуковидобування та методика постановки співацького голосу — процеси, що йдуть паралельно і доповнюють один одного. Розвиток вокального слуху, техніка вокального дихання, плавне звуковедення, робота резонаторів, розширення діапазону, зміцнення верхнього та нижнього регістрів, активізація артикуляційного апарату — це найважливіші складові постановки голосу студента-вокаліста у процесі роботи над вокальними вправами, які забезпечують успішність професійної діяльності соліста-вокаліста.

Джерела

1. Глинка М.И. Упражнения для управления и усовершенствования гибкости голоса / М.И. Глинка. — М. : Музыка, 1951 — 86 с.
2. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики : учеб. пособ. / Л.Б. Дмитриев. — М. : Музыка, 1985. — 197 с.
3. Чаплин В.Л. Регистровая приспособляемость певческого голоса / В.Л. Чаплин. — Тбилиси, 1977. — 134 с.

В статье раскрыто содержание работы над вокально-техническими упражнениями в классе сольного пения, проанализированы методы формирования у студентов вокальной техники, определена роль упражнений в профессиональной подготовке будущих солистов-вокалистов.

Ключевые слова: вокально-технические упражнения, вокальная техника, дыхание певца, резонаторы, рабочий диапазон, артикуляционный аппарат.

The article presents the content of the activity with vocal-technical exercises in the class of solo singing, analyzes methods of students' vocal techniques development, defines the role of exercises in professional training of future soloists-vocalists.

Key words: vocal-technical exercises, vocal technique, breathing of singer, resonators, working range, articulation vehicle.

УДК 371.132:78

Кабриль К.В.,

*викладач кафедри вокально-хорової майстерності
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя,
кандидат педагогічних наук*

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МУЗИЧНО-КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ХОРОВОМУ АРАНЖУВАННІ

У статті висвітлено науково-педагогічні засади формування ціннісних компетентностей майбутнього вчителя музики в процесі оволодіння музично-комп'ютерними технологіями на мистецькому факультеті педагогічного університету. Досліджується значущість наданих комп'ютером принципово нових можливостей для використання музично-комп'ютерних технологій у навчально-виховному процесі з дисципліни «Хорове аранжування», що сприятиме духовному розвитку особистості та формуванню її ціннісних компетентностей як необхідної умови для ефективної підготовки майбутнього вчителя музики.

Ключові слова: музично-комп'ютерні технології, хорове аранжування, ціннісні компетентності, майбутній вчитель музики.